

Historik

Området som idag utgör stadsdelen Västertorp var fram till slutet av 1940-talet nästintill obebyggt. De torp som fanns var ensligt belägna och nåddes på stigar genom skogen. Arrendetorp Westertorp, som omnämns första gången 1782, löd under Västberga gård och var beläget mellan nuvarande Södertäljevägen och Bjällervägen, strax väster om Västertorps Hotellhem. Stadsdelen bildades 1948.

Utbyggnaden av Västertorp kom att föregås av flera års planarbete. Stadsplanen, som fastställdes 1947, var utarbetad av Sven Markelius och Bertil Tideström och blev i stort sett genomförd, med undantag av några förändringar. Bebyggelsen är till största delen uppförd mellan 1949–52 och utgörs främst av tvåvånings lamellhus i en finstämd folkhemsarkitektur.

På senare år har stadsdelen förtätats något, ny bebyggelse har bl.a. uppförts i dalgången vid Personnevägen. Detta trots att parken enligt den ursprungliga stadsplanen var avsedd att hållas fri från bebyggelse.

Bebyggelsens karaktär

Västertorp, ”förorternas Östermalm” som det kallades när det var nybyggt, är en god representant för efterkrigstidens stadsplanetänkande och bostadsbyggande. Här genomfördes idén om trafikseparering för första gången i Sverige. Unikt för Västertorp är också den konstnärliga utsmyckningen med ett stort antal skulpturer av hög klass. Området som har mycket av den ursprungliga vegetationen bevarad, är till övervägande del kuperat och karaktäriseras av en mängd mindre höjdparter. Flera av höjderna framhävs av höga punkthus, oftast utformade som stjärnhus. Området i övrigt karaktäriseras av putsad lamellhusbebyggelse medan centrumet vid Västertorpsplan accentueras av ett högt skivhus. Tunnelbanan skapar en barriär mellan den södra och norra delen av Västertorp.

Smalhusstad

Som lösning på Stockholms bostadsproblem introducerades smalhuset i Sverige under funktionalismen på 1930-talet. Det blev snabbt den dominerande hustypen i Stockholms förorter eftersom den var lätt att placera i terrängen samtidigt som den gav en hög bostadsstandard och var billig att bygga. Det typiska smalhuset är friliggande i tre våningar med genomgående lägenheter och en husbredd som normalt inte överstiger 10 meter. Byggnaderna placerades i öppna planmönster, parallellt orienterade för idealt ljusinsläpp, ofta med bevarad natur fram till husgrunden.

I Markelius och Tideströms stadsplan för Västertorp är en av huvudidéerna införandet av differentierat trafiksystem – att biltrafiken skulle separeras från gångtrafiken. Det kom att bli första gången i Sverige som detta genomfördes, om än inte helt konsekvent. Planen återspeglar mycket av den ideala stadsdel som utformades i programmet till generalplan för Stockholm. Programmet lades fram i skriften ”Det framtida Stockholm” 1945 där bl.a. idén om trafikseparering framfördes. Västertorp uppfördes i sin helhet som ett renodlat bostadsområde med de olika hustyperna separerade i grupper.

Stadsdelens södra delar är i första hand uppförda av de allmännyttiga bostadsföretagen med arkitekter som Ernst Grönwall, Georg Varhelyi, Curt Strehlenert och Martta Ypyä. I områdets sydöstra del uppfördes en grupp om drygt femtio kedjehus, ritade 1950 av arkitekten Jarl Bjurström. Bebyggelsen i norra delen av Västertorp är uppförd av en rad olika privata byggherrar, ofta ritade av arkitektkontoret Ancker, Gate & Lindegren.

Gatudragningarna och bebyggelsen är anpassade till den kuperade terrängen och mycket av den befintliga vegetationen är bevarad. Skalan är måttlig med i huvudsak tvåvånings lamellhus med en grov spritputs i mättade jordfärger. Arkitekturen är relativt enkel med hög kvalitet i utförande, material och detaljer. Fönstersättningen är varierad, ibland med stora ateljéfönster och burspråk, och en del fönster är försedda med fönsterluckor. En betydelsefull och tidstypisk

detalj som ger liv åt fasaderna är balkongerna, ofta med fronter av sinuskor-rugerad plåt och handledare i smidesjärn och ibland med delvis genombrutna räcken. På några ställen används balkongen för att koppla samman två huskroppar och skapa den för grannskapsenhetstänkandet typiska passagen mellan den inre skyddade gårdsmiljön och det yttre offentliga gaturummet.

Punkthusen

På höjderna väster och söder om Västertorpsplan samt längs Snöflingebacken reser sig sjutton stycken punkthus, s.k. stjärnhus – en planform som lanserades i Gröndal 1944. Ursprungligen planerades ytterligare stjärnhus öster om Västertorpsskolan men istället uppfördes det mer traditionella punkthuset i kvarteret Ytterskär. Bebyggelsen är med sin höga siluett karaktärsskapande i stadsbilden och representerar ett nytt stadsplanemönster för Stockholm, med höga hus i naturmark. Husen började uppföras 1949 med flera olika byggherrar och arkitekter.

Västertorps centrum

Det rutnösttrade centrumtorget vid Västertorpsplan, som tillkom några år efter det att bostadsbebyggelsen stod färdig, ritades av landskapsarkitekten Erling Smedberg. Torget är till skillnad från tidigare centrumanläggningar tillgängligt för biltrafik och utformat med en medveten, inbjudande öppenhet. Ambitionen var att kombinera kommersiella verksamheter med kulturella och sociala utbud. Centrumet markeras på tidstypiskt manér av ett höghus; ett 11 våningar högt skivhus med butiker i gatuplan och bostäder i övriga våningar. Höghuset med anslutande lägre bebyggelse uppfördes 1952–53 och ritades av arkitekterna Nils Sterner och Berndt Alfreds.

Skydd för kulturhistoriskt värdefull bebyggelse

Större delen av Västertorp, med undantag av kedjehusområdet i sydöst och hotellbyggnaden i sydväst, är utpekad som *särskilt kulturhistoriskt värdefullt* i översiktsplanen för Stockholm. Stadsdelen är ett viktigt och tidigt exempel på trafikseparering i stadsplaneringen. Exempelvis var det här som man för första gången anlade separata gångvägar med planskilda korsningar vid matargatorna. I stadsdelen finns mycket goda exempel på

Vid Bandyvägen, i sydöstra hörnet av stadsdelen Västertorp, uppfördes under 1950-talets första år ett egnahemsområde med kedjehus. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.

utformningen av grannskapsenhets bebyggelse; med centrumtorget och de gårdsbildande kvarteren, som exempelvis Skidbindslet, Vasaloppet och Slalombacken. Västertorp är även känt för sin offentliga utsmyckning. Inom området skall stor hänsyn tas till såväl helhetsmiljöns som de enskilda byggnadernas kulturhistoriska värde.

I stadsdelen finns många hus som har ett visst kulturhistoriskt värde och är av positiv betydelse för stadsbilden. Man kan här nämna punkthusen vid Västertorps centrum och längs båda sidor av Snöflingebacken, vilka utgör ett viktigt inslag i stadsbilden. Även om husen här delvis har förändrats, så besitter områdena som helhet ett stort byggnadshistoriskt värde.

Stjärnhusen längs Snöflingebacken, ritade 1949 av arkitekterna Ancker, Gate och Lindegren, har särpräglat utformade detaljer. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum.

Som ägare och förvaltare av en kulturhistoriskt värdefull byggnad bör man beakta följande:

- Att större till- och påbyggnader undviks.
- Att husets ursprungliga fasad- och takmaterial bibehålls och att tilläggsisoleringar undviks.
- Att husets ursprungliga detaljutformning med fönster, portar, balkonger, fasadutsmyckningar m.m. bibehålls.
- Att husets ursprungliga färgsättning bibehålls.
- Att byggnaden underhålls kontinuerligt med metoder och material som är anpassade till husets ursprungliga utformning, särdrag och byggnadsteknik.
- Att ursprungliga planlösningar bibehålls och att eventuell kulturhistoriskt värdefull inredning bevaras.
- Att tidstypisk markplanering och växtlighet bevaras.

Stockholms stadsmuseum ger gärna råd

För information och tips om byggnadsvård och förhållningssätt vid underhåll och restaurering av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse besök gärna Stads-museets byggnadsvårdswebb: www.stadsmuseum.stockholm.se/byggnadsvard Har Du ytterligare frågor är du välkommen att kontakta Stockholms stadsmuseum.

Kulturmiljöenheten

Box 15025, 104 65 Stockholm
Tel. 08-508 31 600
www.stadsmuseum.stockholm.se

2
Ett av stjärnhusen i rött tegel vid Störstloppsvägen. I bakgrunden skymtar skivhuset som markerar centrumanläggningen. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

3
I stadsdelens sydvästra hörn, väl synlig ifrån Södertäljevägen, ligger en hotellbyggnad från början av 1980-talet. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

1
Lamellhusen vid Bjällervägen, med sina tidstypiskt utformade, dekorativa fasader, bildar en välgestaltad enhetlig miljö. Foto: Mauro Rongione, Stockholms stadsmuseum.

Västertorp

Information till Dig som äger ett kulturhistoriskt värdefullt hus i ytterstaden

Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering

Stockholms stadsmuseum ansvarar för att peka ut och definiera kulturhistoriskt värdefull bebyggelse i Stockholms stad. Klassificeringen används i det dagliga arbetet inom kommunens förvaltningar bland annat i samband med detaljplanering och bygglovprövning.

Byggnaderna klassificeras i fyra kategorier med hänsyn till deras kulturhistoriska värde och redovisas med färgerna blått, grönt, gult och grått:

- Blått anger bebyggelse vars kulturhistoriska värde motsvarar fordringarna för byggnadsminnen i kulturminneslagen.
- Grönt betyder att fastigheten har bebyggelse som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt.
- Gult avser en fastighet med bebyggelse av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av visst kulturhistoriskt värde.
- Fastighet markerad med grått går inte att hänföra till någon av ovanstående kategorier.
- ▨ Streckad - Fastighet med bebyggelse uppförd 1990 eller senare och som ännu ej klassificerats eller obebyggd fastighet.

Plan och bygglagen, PBL

För synnerligen och särskilt kulturhistoriskt värdefull bebyggelse, det vill säga blå- och grönmärkade byggnader är 3 kap 12 § i (PBL) Plan- och bygglagen tillämplig. För all bebyggelse är 3 kap 10 § och 13 § tillämpliga. Denna lagstiftning är kopplad till Stadsmuseets kulturhistoriska klassificering som finns redovisad för Västertorp i detta faktablad.

10 § Ändringar av en byggnad skall utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag beaktas och dess byggnadstekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden tas till vara. Lag (1998:805).

12 § Byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt eller som ingår i ett bebyggelseområde av denna karaktär, får inte förvanskas. Lag (1994:852).

13 § Byggnaders yttre skall hållas i vårdat skick. Underhållet skall anpassas till byggnadens värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt samt omgivningens karaktär. Byggnader som avses i 12 § skall underhållas så att deras särart bevaras. Lag (1994:852).

Framsida uppifrån: Vålbevarat punkthus ritat av Maritta Ypyä. Foto: Johan Stigholt, Stockholms stadsmuseum. Nedan: Smalhusen har ofta en grön förgårdsmark mellan gata och fasad. Foto: Sven Tideman, Stockholms stadsmuseum.

